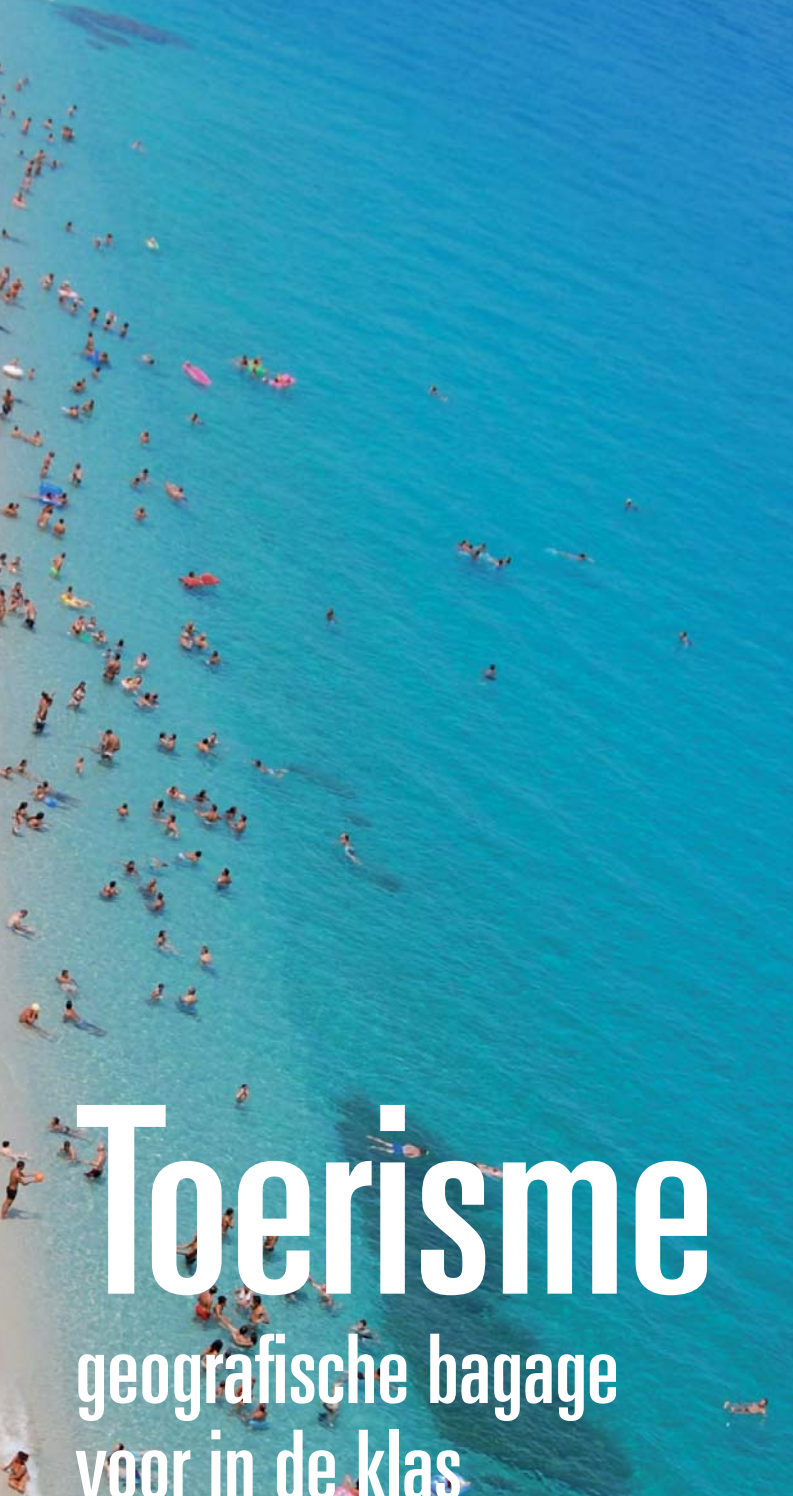

Toerisme

geografische bagage
voor in de klas

KNAG Onderwijsdag 2013

vrijdag 1 november 2013

1931 Congrescentrum

Oude Engelseweg 1, Den Bosch

Toerisme geografische bagage voor in de klas

Programma

- 08.45 Ontvangst, bedrijvenmarkt
- 09.45 Plenair ochtendprogramma:
Welkom en opening
Lezing door Frank Go, hoogleraar Tourism Marketing
Lezing door Jos Vranken, directeur NBTC
Lezing door Ben Offringa, docent NHTV
Uitreiking Glazen Globe
- 11.20 Koffiepauze, bedrijvenmarkt
- 11.45 Workshopronde A
- 12.45 Lunch, bedrijvenmarkt
- 13.45 Workshopronde B, vertrek excursies
- 14.45 Koffiepauze, bedrijvenmarkt
- 15.15 Workshopronde C
- 16.15 Borrel

Aardrijkskunde wordt vaak geassocieerd met reizen en op vakantie gaan. Hoog tijd om op de Onderwijsdag stil te staan bij geografie en toerisme. Wat is het ruimtelijk gedrag van toeristen en hoe breng je dat in kaart? En hoe geografisch zijn reisgidsen? Welke alternatieve vormen van toerisme zijn er?

Het plenair ochtendprogramma begint met een lezing van Frank Go, hoogleraar Tourism Marketing aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. *De paradox van de globalisering* is de titel van de lezing. Globalisering doet enerzijds de grenzen vervagen, anderzijds zoeken toeristen steeds vaker het cultuureigene van hun bestemming. Wat is de toeristische waarde en betekenis van de regionale identiteit in tijden van globalisering? Aardrijkskunde is de basis voor het theoretisch model dat Go gebruikt om de spanningsvelden tussen toeristische promotie en de regionale identiteit te analyseren. Go werkte voorheen in de VS, Canada, Hong Kong, is redactieraadlid van zeven wetenschappelijke *journals* en de *International Place Branding* boekenserie.

Jos Vranken, algemeen directeur NBTC Holland Marketing, ook bekend als het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen, gaat vervolgens in op het internationaal toerisme naar Nederland. Zijn presentatie heeft als titel *Toeristisch perspectief op Holland....* Hét toeristisch perspectief bestaat niet. Dus wie zijn die internationale toeristen? Wat trekt hen aan in ons land en waar gaan ze naar toe? Wij zijn niet het enige land dat internationale bezoekers en bestedingen wenst aan te trekken. Wat maakt ons land onderscheidend ten opzichte van concurrerende bestemmingen? En welke betekenis en waarde heeft toerisme voor Nederland en de Nederlanders? In vogelvlucht zal hij ons land in internationaal toeristisch perspectief plaatsen.

Ben Offringa sluit het lezingendeel van het plenaire programma af. In toerisme komen aspecten van aardrijkskunde voortdurend om de hoek kijken: we verlaten immers onze woonplaats, gaan

op reis naar bekende maar ook onbekende streken en worden geconfronteerd met de variëteit op de aarde. Toerisme en aardrijkskunde zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. In zijn verhaal wil Offringa vooral benadrukken dat aardrijkskunde een vak is dat je moet verwonderen, inspireren, verbazen en vooral enthousiasmeren. Offringa is sociaal geograaf/planoloog en als hogschooldocent verbonden aan de Academie voor Toerisme van NHTV internationaal hoger onderwijs Breda.

Excursies

De excursies starten in ronde B en lopen door tot in ronde C.

Bedrijvenmarkt

Op de bedrijvenmarkt kunt u zich laten informeren over nieuw lesmateriaal en ideeën opdoen om uw lessen te verrijken.

Workshops en excursies

ABC

De letter na het workshopnummer in het programma verwijst naar de ronde waarin de workshop wordt gegeven.

Vakinhoudelijk

01A

Kusttoerisme: de historische geografie van badplaatsen

Ben de Pater (Universiteit Utrecht)

Zo rustig als de Noordzeekust omstreeks 1800 was, zo druk was ze een eeuw later. Badplaatsen regen zich aaneen en waren in een felle concurrentieslag verward. En weer een eeuw later, rond 2000, was het toerisme wereldwijd langs tal van kusten te vinden. In deze workshop beken we de ontwikkeling van het kusttoerisme van lokaal naar mondiaal, en analyseren we het wel en wee van individuele kustplaatsen, in het bijzonder Scheveningen en Oostende. Over hun gouden periode rond 1900 gaat het deze zomer verschenen boek *Koninginnen aan de Noordzee* (redactie Ben de Pater en Tom Sintobin, uitgeverij Verloren). In deze sessie kijken we ook naar de huidige tijd. In Scheveningen staat de Pier te koop, het Kurhaus wil of kan geen huur betalen en het thermencomplex Vitalizee is ondanks haar toplocatie al jaren dicht. Is er nog hoop?

02A

Toerisme in Duitsland: van Rijnreise tot industrieel erfgoed

Marcus Eshuis (Duitsland Instituut Amsterdam)

Nergens verblijven Nederlanders vaker voor vakantie dan in Duitsland (CBS, 2012). De *situation* van Duitsland vormt een logische, maar geen volledige verklaring voor de populariteit van het buurland als toeristische bestemming. Om meer inzicht te krijgen in de toeristenstromen naar Duitsland komen vragen aan de orde als: Wat zoeken Nederlanders in Duitsland? Op welke manier profileren verschillende regio's in Duitsland zich en welke toeristengroepen kun je er onderscheiden? Deze workshop gaat over Duitsland, regiomarketing, typologieën van toeristische gebieden en doelgroepen. Daarbij is er in het bijzonder aandacht voor het Ruhrgebied als toeristische regio, maar ook als interessant gebied voor excursies en veldwerk met leerlingen.

03A

Media, marketing en directe ervaring: casus WK voetbal in Zuid-Afrika

Egbert van der Zee (KU Leuven)

Zuid-Afrika had in de aanloop naar het WK te kampen met een hardnekkige negatieve berichtgeving in de internationale media. Zo werd voormalig KNVB-directeur Henk Kessler gequote met de voorspelling dat 'we waarschijnlijk met minder supporters terugkomen dan het aantal waarmee we vertrekken'. Johan Derksen gaf in zijn columns in *Voetbal International* en tijdens de gelijknamige talkshow ook ongezoeten zijn mening over de (veiligheids) situatie in het gastland. Hoewel deze uitspraken kunnen worden gestaafd met alarmerende misdaadstatistieken, blijkt uit onderzoek dat de fans die het evenement bezochten een veel positiever beeld mee naar huis hebben genomen. Deze workshop gaat in op de rol die media kunnen spelen in het vormen van beelden over landen/regio's, en bestudeert aan de hand van de casus van de WK in Zuid-Afrika hoe deze beeldvorming kan veranderen door directe ervaring met het gastland. Het doel is om handvatten te bieden waarmee scholieren leren kritisch om te gaan met de beelden die ze voorgeschoteld krijgen via de media.

04A

Van toerisme en recreatie naar vrijetijdseconomie

Erik van Nuland (Van Nuland & Partners)

Toerisme en recreatie wordt tot dusverre veelal begrensd tot allerlei vormen van verblijfstoerisme en een nog grotere variatie in dagrecreatie en horeca. Het is een samenspel van het private en publieke domein. De sector toerisme en recreatie verbreedt zich in toenemende mate naar alles wat met vrijetijd te maken heeft; dus ook winkelen (*funshopen*), cultuur en sport. De trend van branchevervaging sluit hierop aan. De sector groeit uit tot een vrijetijdseconomie. En de sector draagt bij aan een leef- en vestigingsklimaat en wordt ook aangesproken op haar bijdrage

aan maatschappelijke vraagstukken als behoud van natuur en landschap, leefbaarheid, cultuurhistorie.

Al deze nieuwe verbindingen bieden kansen. Maar zijn ook nodig om de noodzakelijke vernieuwing in de traditionele toeristisch-recreatieve sector te stimuleren. Ook het platteland zal zich moeten heroriënteren. Want de grootste dynamiek in de vrijetijdseconomie vindt plaats in de stedelijke omgeving. Ook de provincie Noord-Brabant worstelt met deze vraagstukken. In deze workshop staan we stil bij het nieuwe vrijetijdsbeleid van de provincie Noord-Brabant.

05A

/ Love New York

Irina van Aalst (Universiteit Utrecht)

Ook als je er nooit bent geweest, herken je de beelden van de *skyline*, de rijen gele taxi's op Broadway, de kaarsrechte straten, de Brooklynbridge en de *joggers* in Central Park. Maar niet alleen deze symbolen maken deze wereldstad uniek. Achter de stedelijke iconen gaat een wereld schuil van minder bekende gebouwen en voorzieningen. Buurten die niet vanzelfsprekend behoren tot de toeristische trekpleisters, maar de moeite van een bezoek waard.

Vanuit een stadsgeografisch perspectief ontdekken we de achterliggende verhalen van recente transformaties en innovatieve publieke en private samenwerkingsvormen. En stellen we de vraag naar mogelijke spanningen tussen bewoners en de ruim 52 miljoen toeristen die de stad in 2012 bezochten. Aan de orde komen onder andere: de herontwikkeling van de Highline, de renaissance van Times Square, het nieuwe fietsenplan, creatieve broedplaatsen in Brooklyn en de herontdekking van het Waterfront.

06B

Duurzame toeristische ontwikkeling: realiteit of fata morgana?

Jan van der Borg (KU Leuven)

Toerisme is een medicijn dat wordt voorgeschreven om tal van sociaal-economische ontwikkelingskwalen te genezen. Dat toerisme een geneesmiddel is met bijwerkingen wordt vaak vergeten. De relatie tussen toerisme en een lokale economie is erg complex. In de workshop komt een aantal theoretische concepten aan bod. De concepten dragen bij aan een beter begrip van deze relatie en maken het formuleren van dergelijke beleidslijnen ten aanzien van toeristische ontwikkeling makkelijker.

07B

Toerisme in Mexico: onder de vulkaan

Peter Druiven (Rijksuniversiteit Groningen)

Welke is de plaats van Mexico op de internationale toeristenkaart? Welke gevolgen heeft de negatieve beeldvorming van Mexico op het internationaal toerisme en wordt deze terugval voldoende gecompenseerd door opkomend binnenlands toerisme? Hoe reageert de overheid op deze trend? Eco- en etno-toerisme worden als nieuwe trends ontwikkeld. Hoe succesvol is dat en voor wie? Ten slotte worden enkele voorbeelden gegeven van de omslag en de vernieuwde aanpak.

08B

De geografie van reisgidsen en reisapp

Bouke van Gorp & Rob van der Vaart
(Universiteit Utrecht)

Toerisme wordt door sommige auteurs enthousiast bestempeld als een manier om je horizon te verbreden – een begin van wereldburgerschap. Andere auteurs zijn juist heel kritisch en stellen dat toerisme vooral vooroordelen versterkt. Een belangrijke rol in deze discussie is weggelegd voor de toeristische informatie, de reisgidsen en tegenwoordig ook de *apps* voor de *smartphones*. In hoeverre biedt de reisgids een geografisch perspectief op de

plek die men bezoekt? Worden er relaties gelegd tussen objecten en tussen plekken – dichtbij en ver weg? Heeft de reisgids oog voor mens – natuur/ milieu relaties? Worden veranderingen in plekken verbonden met verandering op hogere schaalniveaus? Wat voegen kaarten toe aan de informatie in woord en beeld?

De papieren reisgids wordt nog veel gebruikt door toeristen. Maar de apps zijn in opkomst. Waarom nog 1 kilo papier meenemen in de handbagage als de reisgids ook als app mee kan op je smartphone? Wat betekenen de mogelijkheden van smartphones voor de toeristische informatie en het geografisch perspectief hierin?

09B

Erfgoed en toerisme:

hoe ziet de toekomst van ons verleden eruit?

Eugenio van Maanen (NHTV)

In de ontwikkeling van toerisme neemt erfgoed in toenemende mate een belangrijke positie in. De relatie tussen toerisme en erfgoed is echter niet gelijkwaardig. In deze workshop wordt de focus gelegd op het rivaliserend karakter van het erfgoed en wat dit betekent voor de ontwikkeling van toerisme. Erfgoed is een fenomeen dat in het heden plaatsvindt en dat onderhevig is aan veranderingen in ruimte en tijd. Vanuit geografisch perspectief betekent dit dat erfgoed vanuit verschillende oogpunten kan worden bestudeerd: economisch, politiek en sociaalpsychologisch. Wordt bij de ontwikkeling van toerisme veelal traditioneel gedacht in de economische betekenis van het erfgoed, in deze workshop ligt het zwaartepunt op de politieke en sociaalpsychologische betekenis en de relatie met toerisme.

10B

Landschapsveranderingen, visuele kwaliteit en toerisme in agrarische landschappen

Boris van Zanten (Vrije Universiteit Amsterdam)

Agrarische landschappen zijn voortdurend aan veranderingen onderhevig. Schaalvergroting en intensivering van bedrijven in de agrarische sector – als gevolg van mondialisering en een veranderend landbouwbeleid – heeft naast ecologische consequenties ook invloed op de visuele kwaliteit van het landschap en dus het potentieel voor plattelandstoerisme. In deze interactieve workshop wordt een studie gepresenteerd die het mogelijk maakt visuele landschapsvoorkeuren van recreanten en toeristen te meten en in kaart te brengen. Eventueel is deze methode ook toe te passen in de klas. Aan de hand van voorbeelden uit de Achterhoek en voormalig Oost-Duitsland kunnen we laten zien dat voorkeuren voor dezelfde landschapskenmerken, zoals houtwallen of bepaalde gewassen, sterk verschillen van landschap tot landschap. Deze verschillen in voorkeuren zijn vaak te verklaren door het type landschap, maar ook zeker door de kenmerken van recreanten en toeristen.

FOTO: RONALD KRANENBURG

13C

Safari-ecotoerisme in Afrika: wie neemt het leeuwendeel?

Marcel Rutten (Afrika Studiecentrum)

Wilde dieren in Afrika zijn een van de belangrijkste attracties om toeristen uit de gehele wereld te verwelkomen. In Oost-Afrika bevinden deze dieren zich in open parken, eigendom van de overheid. In Kenia is sinds het midden van de jaren 90 een programma opgezet, *Parks beyond Parks*, waarin lokale gemeenschappen toestemming hebben de toeristen te ontvangen in zogenaamde *community-based ecotourism* projecten. Op deze wijze wordt getracht de bevolking beter te belonen voor het delen van de leefomgeving met het wild. In deze workshop wordt een aantal voorbeelden gegeven, gebaseerd op onderzoek in zuidelijk Kenia bij de Maasai veehouders, van drie van deze projecten. De vragen die beantwoord zullen worden zijn: wie heeft deze projecten geïnitieerd, hoe zijn de projecten opgezet, voor wie heeft deze aanpak het best uitgespeeld? De lokale bevolking, het wild, de touroperator?

11C

Toerisme in Zuid-Korea

Mark van Heck (Uitleg & tekst)

Vooraf dankzij de spectaculaire economische groei van de laatste decennia, speelt Zuid-Korea een steeds grotere rol op het wereldtoneel. De meeste mensen kennen Koreaanse merken als Samsung, LG, Hyundai en Kia, maar weten verder weinig van dit bijzondere land. Deze workshop bestaat uit drie delen. Het eerste deel is een algemene inleiding over diverse geografische aspecten van Zuid-Korea. Het tweede deel sluit aan bij het thema van de KNAG Onderwijsdag en gaat in op het toerisme in het land. Tijdens het derde deel krijgt u de ruimte om vragen te stellen aan Mr. Key Cheol Lee, Koreaans ambassadeur in Nederland. Uit de workshop neemt u praktijkvoorbeelden voor uw lessen mee op het gebied van toerisme, globalisering en andere geografische thema's.

14C

Culture difference leads to different approach

Eddie Yang (NBTC Holland Marketing Office, Beijing)

There are big culture differences between China and Holland, which is the answer of a lot of "Why" when Dutch People think Chinese behaviors in Holland, and V.S. To effectively promoting Holland among Chinese visitors, we have to talk the language that they understand, understanding the culture differences is the key to success. Deze workshop is Engelstalig.

12C

Analyse van toeristen- en recreantenstromen met GIS

Martin Landré (Martin Landré Town and Regional Planner)

Aan de hand van vijf cases worden in deze workshop de mogelijkheden getoond om met behulp van geografische informatiesystemen (GIS) toeristen- en recreantenstromen in beeld te brengen en impacten op de omgeving vast te stellen. De cases hebben betrekking op CO₂-voetafdrukken van inkomend toerisme in Nederland, internationale toeristenstromen van vliegverkeer, bereikbaarheid van Duitse toeristengebieden en bezoekersdichtheden en recreatievaartpatronen in nationale parken in Nederland. De cases zijn gebaseerd op onderzoek dat in een decennium is verricht bij het *Centre for Sustainable Tourism and Transport* van de NHTV in Breda. Ook worden aanbevelingen gedaan voor het doen van soortgelijk onderzoek met *open source GIS-software* en bijbehorende applicaties.

FOTO: DAVID BERKOWITZ

15A

Geo-I: Een nieuwe koers voor aardrijkskunde in het voortgezet onderwijs?

Joop van der Schee, Jeroen Rijlaarsdam &
Rob Adriaens (bestuur afdeling onderwijs KNAG)

Er vindt steeds meer *streaming* plaats op middelbare scholen. Technasium, businessschool, een kunststroom. Waar blijft de stroom met een centrale positie voor aardrijkskunde? Sinds het voorjaar werken wij aan deze stroom, die we Geo-I hebben genoemd. Tijdens deze workshop ontvouwen wij wat we met deze stroom beogen en welke stappen wij daartoe tot nu toe hebben gezet. Helpt u ons mee om aardrijkskunde in het voortgezet onderwijs beter op de kaart te zetten?

Doelgroep: docenten havo/vwo

16A

Onder de grond: lesmateriaal voor de iPad

Mark van Heck (Uitleg & tekst)

Steeds meer scholen zetten de iPad in tijdens de lessen. Maar er bestaat nog te weinig aantrekkelijk, interactief en bruikbaar materiaal voor dit medium. De pilot *Onder de grond* doet daar iets aan. Dit iBook gaat in op de geologie van Nederland, het leven in de bodem en alles wat er komt kijken bij bouwen onder de grond. Het boek is rijk gevuld met 3D-modellen, video-clips en andere interacties. Om het gebruik in een les te illustreren, is er lesmateriaal ontwikkeld bij het boek. Tijdens deze workshop krijgt u een demonstratie van het iBook en het lesmateriaal en hoort u hoe u aan een exemplaar komt.

Doelgroep: docenten onderbouw

17B

Tablets en smartphones in het veld

Kim Trouwborst & Jaimy Blaney Davidson
(Hogeschool Arnhem Nijmegen)

Maak je eigen GPS-veldwerk voor leerlingen. Het is nu mogelijk om snel en makkelijk je eigen GPS-tocht te maken. Zie je het al voor je? Al je leerlingen die eindelijk iets nuttigs doen met hun smartphone en hem gebruiken om actief te leren over hun eigen omgeving. Het is allemaal mogelijk. Deze workshop geeft voorbeelden en inzichten hoe je gebruik kan maken van Appfurnace (www.appfurnace.com) in je eigen lessituatie. Wij raden iedereen aan vooraf de site te bekijken en het artikel 'Appfurnace: Maak veldwerk app-to-date' (*Geografie*, maart 2013) te lezen.

Doelgroep: geen specifieke doelgroep

18B

Het nieuwe examenprogramma vmbo

Joop van der Schee (Vrije Universiteit Amsterdam) &
Han Noordink (Stichting Leerplanontwikkeling)

Het doel van deze workshop is dat docenten vmbo elkaar verder helpen bij het zo goed mogelijk voorbereiden op het nieuwe examenprogramma vmbo aardrijkskunde. Na een korte introductie zullen in deze workshop verschillende vmbo-docenten hun ervaringen vertellen met het in september 2013 gestarte nieuwe examenprogramma. Daarna wordt in groepjes gewerkt aan ideeën om knelpunten aan te pakken.

Doelgroep: docenten bovenbouw vmbo

19B

Gratis met GIS en Data aan de slag

Irene Pleizier & Jeroen Oomen (HAS Hogeschool)

Het gebruik van GIS als analysetool in het aardrijkskundeonderwijs hoeft niet duur te zijn. Veel ruimtelijke gegevens zijn inmiddels gratis beschikbaar gesteld. Gratis GIS-software is inmiddels ook gebruiksvriendelijk geworden. Tijdens deze workshop zal worden gedemonstreerd hoe gratis geo-gegevens kunnen worden verkregen en welke gratis software er beschikbaar is om met die gegevens te werken. De workshop heeft een praktische insteek wat inhoudt dat er daadwerkelijk met de software en data wordt gewerkt. Het doel van de workshop is dat iedere bezoeker na afloop van de workshop de les in de klas zou kunnen herhalen. Het gebruikte lesmateriaal tijdens de workshop kan direct als lesmateriaal in de eigen klas worden ingezet. Let op: toeslag, zie inschrijfformulier.

Doelgroep: geen specifieke doelgroep

20C

**Teaching strategies toegepast
bij bestaande schoolboeken**
Uwe Krause & Hans Palings
(Fontys Lerarenopleiding Tilburg)

Al in 2005 waarschuwde men voor de nieuwe saaiheid in het onderwijs: huiswerk controleren, kort nieuwe stof aanbieden, opdrachten maken. Het aanbieden van nieuwe stof gebeurt de laatste jaren met de methodiek 'death by powerpoint'. *Teaching strategies* kunnen worden vertaald met werkvormen, maar dat dekt de lading niet helemaal. Het gaat om meer dan alleen het opleuken of activeren om te activeren. Met een *teaching strategy* beoog je in eerste instantie bepaalde doelen te bereiken. Dit betekent niet, dat je dan het schoolboek buiten de les moet houden en het helemaal anders hoeft te doen. Toch lukt het door het opnemen van enkele van deze teaching strategies in je repertoire om de dagelijkse sleur te doorbreken en het leren meer betekenisvol te maken. Tijdens de workshop zullen enkele voorbeelden (*strategies*, schoolboeken, niveaus) worden toegepast, die de docent de volgende dag meteen kan inzetten.

Doelgroep: geen specifieke doelgroep

21C

Movies that Matter: Framing the Other
Margreet Cornelius (Movies that Matter)

In deze workshop wordt met behulp van de korte film *Framing the Other* getoond hoe film kan worden gebruikt om activerende didactiek toe te passen in de onder- en bovenbouw van het voortgezet onderwijs voor het vak aardrijkskunde. De korte film *Framing the Other* (25 minuten) laat zien hoe de Mursi vrouwen (Ethiopië) en de Nederlandse toerist zich voorbereiden op een ontmoeting met elkaar. Een humorvolle en tegelijkertijd verontrustende film die de impact laat zien van toerisme op traditionele gemeenschappen. In de workshop worden concrete les-ideeën gegeven voor onderbouw en bovenbouw en de deelnemers krijgen na afloop de film en lesmateriaal mee.

Doelgroep: docenten vmbo

Foto: www.tropententent.nl

Methoden en uitgevers

22A

De Geo voor de onderbouw 9e editie

Jan Padmos & Daphne Ariaens (ThiemeMeulenhoff)

De Geo 9e editie voor de onderbouw is klaar. Graag vertellen wij u in deze workshop alles over de nieuwe *De Geo*. Bent u benieuwd wat *De Geo* 9e editie biedt? Blader, klik en swipe samen met ons door het gloednieuwe materiaal.

Doelgroep: docenten onderbouw vmbo, havo/vwo

23A

Breng de actualiteit in de aardrijkskundeles

Falco Zwinkels (Uitgeverij Malmberg)

Aardrijkskunde is bij uitstek een vak waarbij je de actualiteit de klas in kan halen. Dat maakt het vak boeiend en relevant voor leerlingen. Bovendien kunt u de actualiteit gebruiken om eigen accenten in de les leggen. In deze workshop bespreken we verschillende manieren om aardrijkskunde op school te verbinden met het nieuws in de wereld. Aan de hand van concrete voorbeelden laten we zien hoe je bij de actualiteit geografische vragen kunt stellen en geografische werkwijzen kunt toepassen. Ook geven we u tips en trucs om nieuwsberichten, actuele kaarten en video's te vinden die u kunt verbinden met de lesstof uit uw methode.

Doelgroep: geen specifieke doelgroep

24A

Nieuwe editie *buiteNLand onderbouw*

Geert van den Berg & Hub Stohr (Noordhoff Uitgevers)

U wilt met plezier lesgeven aan gemotiveerde leerlingen. De liefde voor uw vak overbrengen. Dat kan met de nieuwe editie van *buiteNLand onderbouw*. Deze editie biedt alles wat u nodig heeft om gevarieerd en eigentijds les te geven en is nog meer dan de vorige editie toegespitst op de leefwereld en interesse van uw leerlingen. Met nog meer mogelijkheden voor differentiatie en didactische variatie, zowel in boekvorm als digi-

taal. Voor elk type leerling een passende vorm! Maak uitgebreid kennis met de methode. Uiteraard krijgt u een beoordelingsexemplaar mee. Voor schooljaar 2014/2015 zijn zowel leerjaar 1 als leerjaar 2 beschikbaar.

Doelgroep: docenten onderbouw

25B

Toetsing en examenvorbereiding met *buiteNLand Tweede Fase*

Harrie Mennen & Hub Stohr (Noordhoff Uitgevers)

Hoe kunt u met toetsing en examentraining leerlingen optimaal voorbereiden op het havo/vwo examen? De 2e editie van *buiteNLand Tweede Fase* biedt een gedegen voorbereiding op het examen met diverse examenopdrachten en -trainingen, zowel in boekvorm als digitaal. Tijdens deze workshop gaan we dieper in op de examentraining bij de methode en behandelen we de opbouw en de gebruiksmogelijkheden van de toetsen. Speciale aandacht is er voor de analysemogelijkheden van de toetsen met behulp van de RTTI-systematiek. Hiermee kunt u een meer kwalitatieve uitspraak doen over de voortgang van uw leerlingen. Zodat u uw leerlingen nog beter kunt ondersteunen op weg naar het examen. De methode *buiteNLand Tweede Fase* – alle jaardenen nu compleet! – geeft u hiervoor alle benodigde *tools* in handen.

Doelgroep: docenten Tweede Fase

26B

Water in het nieuwe examenprogramma vmbo

Martin de Wolf (Uitgeverij Malmberg)

Het nieuwe vmbo examenprogramma bestaat uit zes interessante thema's. Maar hoe maak je die thema's relevant, begrijpelijk en motiverend voor je leerlingen? In deze workshop beantwoordt eindredacteur Martin de Wolf deze vraag aan de hand van het thema Water. Wat zijn de voornaamste water-vraagstukken in het nieuwe examenprogramma? En met welke vragen en opdrachten kun je leerlingen over deze vraagstukken na laten denken? Kortom, een boeiende mix van vakinhoud en didactiek.

Doelgroep: docenten bovenbouw vmbo

27C

De twee gezichten van Zuid-Amerikaanse steden

Hebe Verrest (Uitgeverij Malmberg)

Zuid-Amerika is een van de meest verstedelijkte regio's van de wereld en heeft een groot aantal megacities. Steden worden vaak zowel gezien als motoren van economische groei en ontwikkeling, als plaatsen van extreme ongelijkheid, armoede en kwetsbaarheid. In deze workshop is aandacht voor deze twee gezichten van steden. We belichten vooral actuele thema's en discussies rondom ruimtelijke planning en ongelijkheid, huisvesting en toegang tot diensten, bestuur en sociale bewegingen, klimaatverandering en stedelijke weerbaarheid, en geweld en veiligheid. Vanaf 2017 staan Zuid-Amerika (vwo) en Brazilië (havo) op het eindexamenprogramma. Deze workshop biedt docenten nu al handvatten en inspiratie.

Doelgroep: docenten bovenbouw havo/vwo

28C

buiteNLand en het nieuwe examen vmbo bovenbouw

Teunis Bloothoofd & Henk Botter (Noordhoff Uitgevers)

Hoe haalt u met de methode *buiteNLand* het beste uit uw leerlingen op het nieuwe examen vmbo bovenbouw? In klas 3 bent u inmiddels begonnen met het nieuwe examenprogramma. Waar loopt u in de dagelijkse lespraktijk tegenaan? Welke vragen roept het programma op? In deze workshop gaan we in op het nieuwe examen en de ondersteuning die de 2e editie van *buiteNLand* vmbo bovenbouw hierbij biedt. Hoe maakt u bijvoorbeeld optimaal gebruik van de uitgebreide, digitale ondersteuning? En welke examentraining zit er in de methode? De methode *buiteNLand* dekt het nieuwe examen nauwkeurig af en biedt veel vrijheid om het eindexamenprogramma te volgen zoals u dat wilt. Met deze editie weet u zeker dat uw leerlingen grondig voorbereid worden op het nieuwe examen.

Doelgroep: docenten bovenbouw vmbo

29C

De Grote Bosatlas Online

Peter Vroege & Willeke Baumgartner (Noordhoff Uitgevers)

Bij de 54e editie van *De Grote Bosatlas* zijn ook kaartreeksen voor het digitale schoolbord beschikbaar. Aan deze kaarten is op verschillende manieren interactiviteit toegevoegd: kaartlagen kunnen aan en uit worden gezet, ontwikkelingen kunnen worden getoond en kaarten kunnen met elkaar worden vergeleken. Vanuit kaarten kan bovendien worden doorgelinkt naar foto's, *infographics* en *Google Maps*. Ook is bij elke kaartreeks ondersteuning voor de docent beschikbaar in de vorm van verhalen achter de digitale kaartreeksen, geschreven door een team van ervaren aardrijkskundedocenten. De eerste *release* van *De Grote Bosatlas Online* bestaat uit kaartreeksen over platentektoniek, stedelijke uitbreiding Amsterdam, klimaat, Middellandse Zeegebied en Zuidoost-Azië, seizoenen, energie en globalisering. De komende jaren wordt dit

pakket uitgebreid met nieuwe thema's. Tijdens een demonstratie brengen we u op de hoogte van de laatste ontwikkelingen en de nieuwste thema's.

Doelgroep: docenten havo/vwo

30C

Inspirerende verhalen voor in de klas

Brigitte Ars, Kees Verschoor, Valerie Grunfeld, Anouk de Lange & Daphne Ariaens (ThiemeMeulenhoff)

Aardrijkskunde boeit door verrassende en inspirerende verhalen. *De Geo 9e editie* staat er bol van. Vier hoofdpersonen uit deze verhalen vertellen over hun belevenissen. Neem die inspirerende verhalen direct mee in uw lessen.

Brigitte Ars vertelt als journalist en schoondochter van een Indiase familie over haar leven in India, de cultuurverschillen en de totaal andere manier van denken, tegen de achtergrond van een samenleving die in een razend tempo verandert. Aansluitend bij het hoofdstuk over India als land van verschillen. In een hoofdstuk over de eigen omgeving verhuist een meisje van de ene naar de ander kant van de stad. Kees Verschoor vertelt over woonbeleid in Utrecht en gevolgen voor huur, koop, leefomgeving en verhuisgedrag. Valerie Grunfeld en Anouk de Lange vertellen over de Thaise olifantenopvang uit het hoofdstuk over cultuur en ontwikkeling in Zuidoost-Azië. Door de modernisering en ontwikkeling in Thailand worden veel olifanten afgedankt. Sommigen worden echter opgevangen.

Doelgroep: geen specifieke doelgroep

Excursies

101BC

Linie 1629

Wouter Thijs (HAS Hogeschool)

's-Hertogenbosch is bekend om zijn verdedigingswerken rondom de stad. Mede door de geografisch lage ligging vormt 's-Hertogenbosch het putje van Brabant. Deze lage ligging is in het verleden van doorslaggevende betekenis geweest. Het gebied rond de stad werd bij belegering onder water gezet. Hierdoor was 's-Hertogenbosch vrijwel niet te overen en stond bekend als de Moerasdraak. In 1629 was er echter een slim veldheer, Frederik Hendrik, die dit verdedigingswerk van 's-Hertogenbosch wist te omzeilen. Met een gigantisch verdedigingslinie van 45 kilometer omsingelde hij de stad. Daarnaast legde hij dijken aan en leidde de riviertjes de Aa en Dommel om waardoor het natte gebied rond de stad droogviel. Hij kon hierdoor 's-Hertogenbosch veroveren op de Spanjaarden. De linie is nog deels zichtbaar in het landschap. In deze workshop zoeken we de linie op en kijken naar de problematiek rond dit cultuurhistorisch erfgoed. Let op: toeslag, zie inschrijfformulier.

Vorm: busexcursie

102BC

Ruimte voor de rivier in de Overdiepse Polder

Pim Beukenkamp & Waterschap Brabantse Delta

In de afgelopen eeuwen hebben de rivieren steeds minder ruimte gekregen. De Overdiepse Polder (bij de Bergse Maas) is één van de ruim dertig plaatsen waar het rijksprogramma *Ruimte voor de Rivier* het rivierengebied beschermt tegen overstromingen. Dit gebeurt door het verlagen van de bestaande dijk aan de Bergse Maas. Hierdoor kan bij hoog water rivierwater door de polder stromen. Dit zal gemiddeld eenmaal in de vijftientig jaar voorkomen. Om de polder geschikt te houden voor landbouw, hebben de inwoners en ondernemers zelf het terpenplan bedacht.

FOTO: FACEMERIS

Bestaande boerderijen en agrarische bedrijfsgebouwen worden gesloopt en op acht terpen bouwen boeren een nieuw bedrijf met groeipotentie. De andere boeren zetten hun bedrijf elders voort. Waterschap Brabantse Delta zorgt voor de uitvoering van medio 2010 tot eind 2015.

Tijdens de excursie wordt een bezoek gebracht aan de Overdiepe Polder. Op de heen- of terugreis van Den Bosch naar de polder passeren we de Langstraat. Dit is het enige deel van de vroegere Grote Waard dat de Sint Elisabethsvloed van 1421 heeft overleefd. Het middeleeuwse veenlandschap bleef hier bewaard. Het noorden van het gebied werd na 1421 een schorrenlandschap waar de basis werd gelegd voor de latere leerindustrie van de Langstraat. Let op: toeslag, zie inschrijfformulier.

Vorm: busexcursie

103BC

Het Groene Woud

Huub Bruens (HAS Hogeschool)

Bijzonder aan het Natuur- & Milieu Educatiecentrum Het Groene Woud is de combinatie van een NME over het Nationale Landschap tussen Den Bosch, Tilburg en Eindhoven en een Oertijdmuseum, met daarin de geschiedenis van Brabant in fossiel, woord en beeld. Deze combinatie zorgt voor een plek waar jong en oud, leek en professional hun hart op kunnen halen. Let op: toeslag, zie inschrijfformulier.

Vorm: busexcursie en bezoek educatiecentrum

104BC

Nieuwe kansen voor oude gebouwen

Elsbeth Peper (HAS Hogeschool)

Al ruim honderd jaar is 'de Heus', een mengvoederfabriek, één van de blikvangers in het spoorzonegebied van Den Bosch. Nu 'de Heus' vertrekt ontstaat de kans om de gebouwen en het terrein nieuw leven in te blazen. De bedoeling was een groot cultureel project te starten: De TuinUnited. Een samenwerking tussen culturele instellingen, bevlogen Bosschenaren, onderwijs en welzijn. Dat komt er niet door economische en beleidsmatige tegenspoed. Maar wat dan te doen met het terrein? Graag laten we u kennismaken met dit industrieel erfgoed. We vertellen u over de innovatieve ideeën en de problemen waar men tegen aan loopt. Middels een workshop op locatie sparren we graag met u over mogelijke ontwikkelingsrichtingen en oplossingen voor dit stukje Den Bosch. Let op: toeslag, zie inschrijfformulier.

Vorm: busexcursie

Programma

VI = Vakinhoudelijk, O = Onderwijs, M&U = Methoden & Uitgevers, EXC = Excursie

Nr Thema Titel / Workshopleider(s)

Workshopronde A

01A	VI	Kusttoerisme: historische geografie van badplaatsen De Pater
02A	VI	Toerisme in Duitsland: van Rijn cruise tot industrieel erfgoed Eshuis
03A	VI	Media, marketing en directe ervaring: WK in Zuid-Afrika Van der Zee
04A	VI	Van toerisme en recreatie naar vrijetijdseconomie Van Nuland
05A	VI	I love New York Van Aalst
15A	O	Geo-I: een nieuwe koers voor aardrijkskunde in het VO? Van der Schree, Rijlaarsdam & Adriaens
16A	O	Onder de grond: lesmateriaal voor de iPad Van Heck
22A	M&U	De Geo voor de onderbouw 9e editie Padmos & Ariaens
23A	M&U	Breng de actualiteit in de aardrijkskundeles Zwinkels
24A	M&U	Nieuwe editie buitenLand onderbouw Van den Berg & Stohr

Workshopronde B

06B	VI	Duurzame toeristische ontwikkeling: realiteit of fata morgana? Van der Borg
07B	VI	Toerisme in Mexico: onder de vulkaan Druiven

08B	VI	Geografie van reisgids en reisapp Van Gorp & Van der Vaart
09B	VI	Erfgoed en toerisme Van Maanen
10B	VI	Landschapsveranderingen, visuele kwaliteit en toerisme in agrarische landschappen Van Zanten
17B	O	Tablets en smartphones in het veld Trouwborst & Blaney Davidson
18B	O	Nieuwe examenprogramma vmbo Van der Schee & Noordink
19B	O	Gratis met GIS en Data aan de slag Pleizier & Oomen
25B	M&U	Toetsing en examenvoorbereiding met buiteNLand Tweede Fase Mennen & Stohr
26B	M&U	Water in het nieuwe examenprogramma vmbo De Wolf

Workshopronde C

11C	VI	Toerisme in Zuid-Korea Van Heck
12C	VI	Analyse van toeristen- en recreantenstromen met GIS Landré
13C	VI	Safari-ecotoerisme in Afrika Rutten
14C	VI	Culture difference leads to different approach Eddie Yang
20C	O	Teaching strategies toegepast bij bestaande schoolboeken Krause & Palings
21C	O	Movies that Matter: Framing the Other Cornelius
27C	M&U	De twee gezichten van Zuid-Amerikaanse steden Verrest
28C	M&U	buiteNLand en het nieuwe examen vmbo Bloothoofd & Botter
29C	M&U	De Grote Bosatlas Online Vroege & Baumgartner
30C	M&U	Inspirerende verhalen voor in de klas Ars, Verschoor, Grunfeld, De Lange & Ariaens

Excursies

101BC	EXC	Linie 1629 Thijs
102BC	EXC	Ruimte voor de Rivier in de Overdiepse Polder Beukenkamp & Waterschap Brabantse Delta
103BC	EXC	Het Groene Woud Bruens
104BC	EXC	Nieuwe kansen voor oude gebouwen Peper

Inschrijfformulier

KNAG Onderwijsdag 1 november 2013
1931 Congrescentrum Den Bosch

Graag volledig en met blokletters invullen

Naam: _____ M/V*

Voorletter(s): _____ KNAG-lid: Ja/Nee*

Adres: _____

Postcode/plaats: _____

Telefoon: _____

E-mail (privé): _____

E-mail (werk): _____

☐ Ik ben nog geen lid maar ik stuur nu wel het tweede formulier
mee, waarbij ik lid word van het KNAG.

Ik ben werkzaam of loop stage/studeer:

- ☐ in de onderbouw van het vo
- ☐ in de bovenbouw van het vmbo
- ☐ in de bovenbouw havo/vwo
- ☐ op de pabo
- ☐ op een lerarenopleiding
- ☐ anders, namelijk _____

Naam school: _____

Adres school: _____

Postcode/plaats school: _____

Telefoon school: _____

☐ Optie 1: Alleen workshops, geen excursie

	Ronde A	Ronde B	Ronde C
Eerste voorkeur workshop	nr.	nr.	nr.
Tweede voorkeur workshop	nr.	nr.	nr.

☐ Optie 2: Workshop in ronde A, excursie tijdens ronden B-C (let op: toeslag)

Eerste voorkeur workshop ronde A	nr.
Tweede voorkeur workshop ronde A	nr.
Eerste voorkeur excursie ronden B-C	nr.
Tweede voorkeur excursie ronden B-C	nr.

Het nummer van de workshops en de ronde(n) waarin ze worden aangeboden vindt u in het programma. Alle excursies vinden plaats in ronde B+C. Indien u geen of geen geldige tweede optie invult, behoudt het KNAG zich het recht voor om, indien de workshop van uw eerste keuze vol is, u zonder vooraf overleg in een andere workshop te plaatsen.

Mini-enquête

Wat was het land van bestemming van de leukste vakantie afgelopen jaar? _____

Naar welk land zou u het afgelopen jaar op vakantie zijn gegaan wanneer er geen restricties zouden zijn zoals tijd, geld, persoonlijke omstandigheden, etc.? _____

(*doorstrepen wat niet van toepassing is)

Schrijft zich in voor de Onderwijsdag op 1 november 2013

	Vóór 01-10	Na 01-10
☐ KNAG-lid	€120	€150
☐ Geen lid	€220	€250
☐ Student-lid KNAG	€25	€35
☐ Student geen lid**	€60	€70
☐ Toeslag voor een excursie en workshop 19B	€17,50	€17,50

** als voltijds student ingeschreven

Wanneer u nu lid wordt van het KNAG met het tweede formulier, dan betaalt u direct de ledenprijs.

Totaal verschuldigd bedrag: €

Bovengenoemde wil wel/niet* een nascholingscertificaat ontvangen van het KNAG.

Geboortedatum:

Geboorteplaats:

Bovengenoemde persoon/instelling* machtigt hierbij het KNAG met bankrekeningnummer 54.82.46.661 het totaal verschuldigde bedrag van € van zijn/haar rekening af te schrijven.

Rekeningnr:

t.n.v.

te

Handtekening:

Datum:

Naam:

Deze machtiging is onherroepelijk.

Stuur dit formulier uiterlijk 15 oktober 2013 naar:
KNAG, Postbus 805, 3500 AV Utrecht

NB: Plaatsen worden op volgorde van inschrijving toegewezen. U ontvangt geen bevestiging van uw opgave; zonder tegenbericht bent u automatisch geplaatst. **Ongeveer twee weken voor de Onderwijsdag ontvangt u een bewijs van inschrijving en de benodigde informatie.** Restitutie is niet mogelijk. Op uw inschrijfbewijs kunt u wel een vervanger sturen.

Raadpleeg www.knag.nl voor het laatste nieuws over de Onderwijsdag.

(*doorstrepen wat niet van toepassing is)

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) zet zich in voor het totale vakgebied van de geografie. Naast het organiseren van o.a. de jaarlijkse Onderwijsdag, excursies en lezingen geeft het KNAG het tijdschrift *Geografie* uit.

Het KNAG wil u graag als lid/abonnee verwelkomen en doet u daarom de volgende aanbieding:

Word nu KNAG-lid met een abonnement op *Geografie* en u ontvangt een t-shirt, de *Kleine Geografie van Nederland*, of het jubileumnummer '140 jaar KNAG' van *Geografie* als welkomstgeschenk. Bovendien profiteert u met uw lidmaatschap ook op deze Onderwijsdag al van het veel voordeliger ledentarief.

Aanmeldingsformulier

Graag volledig en met blokletters invullen

Achternaam m / v

Voorletter(s)

Roepnaam

Geboortedatum

Titel(s)

Wonen

Adres

Postcode/Plaats

Land

Telefoon

Tel. Mobiel

E-mail

Studie

Instelling

Studierichting

Specialisatie(s)

Jaar afstuderen

Werk

Werkgever

Afdeling

Functie

Adres

Postcode/Plaats

Land

Telefoon

E-mail

Website

Ik meld mij aan voor het:

Prijzen 2014^{a)}

- ☐ Lidmaatschap met *Geografie* €94,50
- ☐ Reductielidmaatschap vmbo** met *Geografie* €70,50
- ☐ Studentlidmaatschap met *Geografie* €34,00

** indien u lesgeeft op een vmbo-school en in de regel naast aardrijkskunde ook andere vakken geeft

Het lidmaatschap/abonnement gaat direct in. Ik ga betalen per 2014.

Het laatste nummer van *Geografie* van 2013 ontvang ik gratis.

Als welkomstgeschenk ontvang ik graag:

- ☐ *Kleine Geografie van Nederland*
- ☐ T-Shirt I♥AK (kleur: lichtgrijs of groen*, maat: S/M/L/XL*)
- ☐ Jubileumnummer '140 jaar KNAG' van *Geografie*

Als KNAG-lid ontvangt u automatisch de gratis digitale KNAG Nieuwsbrief. Kruis hier aan als u ook de gratis digitale KNAG Nieuwsbrief Onderwijs wilt ontvangen: ☐

Ik machtig het KNAG te Utrecht met bankrekeningnummer 54.82.46.661 de jaarlijkse contributie tot wederopzegging^{b)} af te schrijven van:

Rekeningnr: _____

t.n.v. _____

te _____

Handtekening: _____

Datum: _____

Naam: _____

☐ Ik ontvang liever een nota.

Stuur dit formulier naar:

KNAG, Postbus 805, 3500 AV Utrecht

a) De tarieven gelden voor Nederland. Voor verzending van *Geografie* naar het buitenland worden extra abonnementskosten (€17,50) in rekening gebracht. Buitenlandse abonnees krijgen een nota.

b) Lidmaatschappen en abonnementen lopen per kalenderjaar. Het lidmaatschap en/of abonnement wordt vervolgens ieder jaar automatisch verlengd tenzij vóór 1 november schriftelijk is opgezegd.

(*doorstrepen wat niet van toepassing is)

Organisatie Onderwijsdag 2013

Koninklijk Nederlands
Aardrijkskundig Genootschap

De Onderwijsdag wordt mede mogelijk gemaakt door:

Vormgeving:

Ineke Oerlemans

Druk:

Drukmotief, Apeldoorn

Informatie:

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap
Postbus 805
3500 AV Utrecht

[e] info@knag.nl

[t] 030 7115 110

[i] www.knag.nl

